

30 0/0 a v roce 1985 40–45 0/0. Za 60 let (od 1850 do 1910) se dosáhlo zdvojnásobení tehdy nepatrného počtu, nyní se dosáhlo zdvojnásobení již vysokého množství za 10 let od 1951 do 1961 a v desetiletí 1961–1971 se čeká další zdvojnásobení. Podobná situace je i ve vysokoškolském vzdělání. Počet profesorů a asistentů na vysokých školách činil v roce 1900 – 2087, v roce 1940 – 2399, v roce 1952 – 3767, v roce 1960 – 7946, v roce 1963 – 15 033, v roce 1970 se předpokládá 28 600 a v roce 1985 – 50 000.

Mnoho místa je věnováno otázkám stáří. Stáří v masovém měřítku je nový jev v dějinách lidstva. Půjde o pocit spokojenosti starých lidí, o jejich organické začlenění do společnosti.

Otázka ženské práce a práce v domácnosti vůbec nepozbývá své naléhavosti. Stroje, vhodnější volba materiálů, služby atd. práci usnadňují, ale zároveň neustále stoupají požadavky na kvalitu práce, na normy čistoty, pořádku, krásy a elegance. Péče o dítě se stává stále náročnější činností, řízenou téměř podle vědeckého režimu. Ve Francii se v domácnostech ročně odpracuje více hodin než v zaměstnání (45 miliard hodin proti 44 miliardám).

Závěrem lze říci, že Fourastié-ova práce je neobyčejně zajímavá a podnětná. Přináší řadu nových myšlenek a nových podkladů. Autor nestojí na pozicích marxistické ideologie, i když se často zmiňuje o Marxových myšlenkách se sympatiemi. Jeho definice pojmu „socialismus“ je např. ve velkém rozporu s definicí uznávanou u nás. Fourastié se však nehlásí k žádné ideologii, říká, že na 100 nebo 200 let se budeme muset obejít bez ideologie, neboť nynější přechodné období prudkých změn vůbec neumožňuje nějakou platnou ideologii vytvořit.

Vydání českého překladu knihy *40 000 hodin*, jež se zabývá především věcnými problémy, které jsou nebo budou i u nás středem zájmu, se připravuje v Nakladatelství Mladá Fronta. Zkonfrontování názorů bude velmi užitečné a plodné.

Ivan Strup

Individuum a společnost

Jednotlivce ve společnosti, proti ní, pro ni, bez ní a společnost s jednotlivci, proti nim, pro ně, bez nich — to je životní situace, v níž všichni společně a každý z nás sám reálně nějak jsme. Vztah jednotlivce a společnosti je proto předmětem zájmů sociologů, pedagogů, psychologů, spisovatelů, scenáristů, politických pracovníků etc. Každý odborník jej řeší svou profesionální metodou. Přes různost přístupů se však všichni většinou shodují ve své první nebo poslední otázce:

„Jaká je podstata vztahu individuum — společnost?“ „Co říká „o věci, o kterou jde“, filosofie, zvláště marxistická filosofie?“ Studium filosofické literatury obvykle nevede k potřebnému výsledku, protože monografické zpracování tohoto předmětu je v mar-

xistické filosofické literatuře ojedinelé. Proto každý, kdo byl zjištěním mezi a nejistotou svého dílčího pojetí vztahu individuum — společnost vyprovokován k hledání všech podstatných souvislostí mezi individuem a společností vcelku, musí uvítat právě vydanou monografii Karla Michňáka *Individuum a společnost* (Academia, 1966, 210 str.), která na tuto oprávněnou a žádoucí zvědavost dává důkladnou odpověď. Nikoliv ovšem „všeřešící“, nýbrž také svého druhu.

Michňákova metoda je filosofická a vztah individuum — společnost je pro jeho metodu totalitou, v níž se současně vyjevuje a současně maskuje podstata člověka a jeho dějin. Toto „vyjevování a maskování podstaty“ je v období rozvinutých zbožných vztahů (individuum má abstraktní podobu a je skryto za zbožím) a moderního státu (lidská pospolitosť je iluzorní a je mystifikována státem) do krajnosti rozdroveno a vzájemně od sebe izolováno tak, že v teorii mluvení o individuu nezprostředkovává závěry o společnosti a naopak. Proto se může stát, že i taková teorie, jakou je dialektika, připravená pro Marxovy objevy Hegelem, která odhaluje skrytou zprostředkovanost obou „nezprostředkovaných“ protikladů, je viděna „izolovaným abstraktním individuem“, tj. interpretem dialektiky — z téže pozice jako skutečnost sama: nedialekticky. To je našemu autorovi důvodem, aby založil svůj „příspěvek k problematice depersonalizačních účinků zbožné kapitalistických vztahů“ na kritice omylu celé historické řady tzv. marxistů, kteří místo toho, aby vytěžili nejdříve z Hegelova a potom Marxova odkazu všechno, co dosud leží ladem, hledají na svou pést, jakoby to, co Hegel a Marx vyslovili zdánlivě jen o společnosti jako obecném, našlo svou protiváhu v tom, co oni vysloví o člověku jako jednotlivém (viz různé pokusy o marxistickou filosofickou antropologii). Na rozdíl od těchto autorů patří Michňák mezi kultivované marxistické marxology důkladně seznámené nejen s Marxem, ale i s prameny jeho učení (německá filosofie, francouzský socialismus a anglická ekonomie — !), kteří dešifrují takzvané oddělené Marxovy společenské kategorie a ukazují jejich důslednou antropologickou povahu. Michňák tak chce nastolit v teorii rovnováhu a odstranit nedialektickou převahu, která je způsobena jednostranným přetížáním na misce „společnost“, zvýšením váhy na misce „individuum“. „V tomto smyslu má práce ještě jeden neskromný cíl: být příspěvkem v úsilí o znovu-navrácení dialektice jejího původního „antropocentrického“ obsahu.“ Svoje navrácení dialektice jejího původního obsahu vidí v tom, že implicitně obsažená tvrzení o individuu (jedinlivém) a o společnosti (obecném) v celku Hegelovy a Marxovy dialektiky explikuje oběma protikladnými směry, a to na téměř metodologickém základě: každá ekonomická a historická kategorie totiž představuje vztah individua a společnosti. Proto se nelze ptát, co z obojího vzniklo dříve. Nebylo to ani individuum, ani společnost, nýbrž „něco třetího“. Tímto třetím jsou různé formy